

RESEARCH CENTRE FOR ISLAMIC HISTORY, ART AND CULTURE

Proceedings of the Fourth International Congress on
Islamic Civilisation in the Balkans

13-17 October 2010, Skopje, Macedonia

Balkanlar'da İslâm Medeniyeti

Dördüncü Milletlerarası Kongre Tebliğleri

13-17 Ekim 2010, Üsküp, Makedonya

İstanbul 2015

OIC | Organisation of Islamic Cooperation
IRCICA | Research Centre for Islamic History, Art and Culture

Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü, Barbaros Bulvarı
Beşiktaş 34349 İstanbul, Türkiye

PHONE | +90 212 259 1742
FAX | +90 212 258 4365

ircica.org
ircica@ircica.org

PROCEEDINGS OF THE FOURTH INTERNATIONAL CONGRESS ON ISLAMIC CIVILISATION IN THE BALKANS
13-17 OCTOBER 2010, SKOPJE, MACEDONIA

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ DÖRDÜNCÜ MİLLETLERARASI KONGRE TEBLİĞLERİ
13-17 EKİM 2010, ÜSKÜP, MAKEDONYA

SOURCES AND STUDIES ON THE HISTORY OF ISLAMIC CIVILISATION | NO.32
İSLÂM MEDENİYETİ TARİHİ KAYNAK VE İNCELEMELERİ DİZİSİ | NO.32

© COPYRIGHT | IRCICA 2015
ISBN 978-92-9063-286-3 (v.1)
ISBN 978-92-9063-287-0 (v.2)
ISBN 978-92-9063-288-7 (set)
İSTANBUL 2015

CATALOGUING IN PUBLICATION DATA

International Congress on Islamic Civilisation in the Balkans (4th: 2010: Skopje, Macedonia)
Proceedings of the Fourth International Congress on Islamic civilisation in the Balkans: 13-17 October 2010, Skopje, Macedonia =Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Dördüncü Milletlerarası Kongre tebliğleri: 13-17 Ekim 2010, Üsküp, Makedonya / edited by Halit Eren... [et al.]- İstanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture, 2015.
752 p.: col. ill., maps, plans; 24 cm.- (Sources and studies on the history of Islamic civilisation; no.32)
Includes bibliographical references.
Text in English and Turkish.
ISBN 978-92-9063-286-3 (v.1)
1. Civilization, Islamic--Balkan Peninsula. 2. Civilization, Turkish--Balkan Peninsula. I. Eren, Halit, 1953- II. Title. III. Series.
949--dc21

EDITOR | Dr. Halit Eren

PREPARED FOR PUBLICATION BY | Assoc. Prof. Cengiz Tomar, Assoc. Prof. Sadık Ünay

DESIGN | Muhammed Nur Anbarlı

PRINTING AND BINDING | Talat Matbaacılık AŞ

Bulgaristan'da Türk Edebiyatından Gerçekleştirilen İlk Çeviri Etkinlikleri Üzerine

Türkan Olcay*

Balkanlar'da paylaşılan ortak tarih sonucunda Bulgar toplumunun Türkiye'ye yönelik ilgisi her zaman yüksek olmuştur. Bu durum, kuşkusuz iki kültür arasındaki diyaloga ve özellikle de Türk-Bulgar edebi ilişkilerine yansımıştır.

Türkçeden Bulgarcaya çeviri etkinliği 1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayun'un (Tanzimat Fermanı'nın) M. Kifalov tarafından çevrilerek Bükreş'te yayımlanmasıyla başladı. Bunu daha sonra aralarında Hatt-ı Hümayun'un (çev. K. Lukov, 1841), "Tanzimat'ın Faydalı Devamı" (Çev. K. Ognyanoviç, 1846), Sadrazam Reşit Paşa'nın 6 Mayıs 1846 tarihinde Edirne'nin yüksek rütbeli subaylarına yaptığı konuşmasının, 6 Şubat 1856 tarihli Hatt-ı Hümayun Nizamnamesinin (1858) vb. resmî belgelerin ve tarih kitaplarının çevirileri izledi.¹

Çeviri faaliyetlerinin gelişiminde 1850'lerden itibaren çıkmaya başlayan sözlüklerin ve ders kitaplarının önemli katkıları oldu. P. Radov'un hazırladığı Türkçe-Bulgarca Sözlük (1851, Karlovo), M. Pavlov'un Bulgar Dilinde Türk ve Grek Kelimeleri Sözlüğü (1855, Bükreş), St. Vilkov'un Osmanlı Abecesi (1852, İstanbul) ile T. Hrulev'in Kendi Kendine Türk Dili Öğrenme Kılavuzu (1861, Viyana) bu alandaki ilk örneklerdir. 1864 yılında İstanbul'da yayımlanan ve Y. Gruyev tarafından kaleme alınan Osmanlıca Başlangıç Kitabı ve Osmanlıca Grameri adlı çalışmaları ile N. Markov'un hazırladığı Türk Dili Grameri (1874) dönemin Bulgarca açıklamalı değerli dilbilgisi kitapları arasında gösterilebilir.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

1864-1867 yılları arasında Tuna valisi olan Mithat Paşa'nın çevresindeki Türkler de yoğun çeviri çalışmaları yürütmekteydi. Bunların arasında Stoil Popov ile İvan Çorapçiyev etkin çalışmalar gerçekleştirdiler. Türkçeden çevrilen kitapların sansür edilmesi görevini yürüten Popov, Çorapçiyev ile birlikte "Dunav" (Tuna) gazetesinde editörlük ve büyük bir bölümü bu gazetede yayınlanan çeşitli çeviriler yaptı. Ayrıca 1866 yılında Popov, Kanunname-i Ticaret'i çevirirken Çorapçiyev, her biri 72 sayfadan oluşan iki Türk dili abecesi (Türkçe-Bulgarca Abece, 1864; Eğlenceli Okunuşuyla Türk Dili Abecesi, 1866) kaleme aldı. İki çevirmenin birlikte derledikleri Bulgar Etfaline Mahsus İnşa-i Cedit adlı örnek yazışmalar çalışması ise 1868 yılında yayınlandı. Bu çalışma yenilenerek bir kez daha 1873 yılında basıldı.²

Görüldüğü gibi ilk dönem olarak tanımlayabileceğimiz ve Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içinde yer aldığı 1878 öncesi Türkçeden Bulgarcaya gerçekleştirilen çeviri etkinliğinde iki yönelim öne çıkmaktadır. Bunların ilki resmî belgelerinin çevirisini kapsayan eğilim, diğeri ise sözlük, dilbilgisi kitapları, konuşma ve örnek yazışmalar kılavuzları gibi öğretici yayınlara yönelik eğilimdir. Söz konusu dönemde aralarında beş Osmanlı tarihi, çok sayıda ferman ve nizamname, üç sözlük, dört abece, iki dilbilgisi kitabı, yazışma kılavuzları gibi eserlerin toplam kırk çalışma bulunduğu Bulgarcaya çevrilerek yayımlanmıştır.

Otonom bir devletin kurulmasıyla Bulgaristan için yeni bir dönemin başladığı 1878 sonrasında ağırlıklı olarak Osmanlı belgeleri çevrilmekteydi. Bu alandaki çalışmalara, ünlü Osmanlıca uzmanı ve 1900-1908 arası Sofya Halk Kütüphanesi Osmanlı arşivinin kurucusu, Diamandi İhçiyev (1854-1913) öncülük etti. Söz konusu arşivde P. Miyatev, G. Gılibov, D. Gadjanov, V. Şanov ve P. Dorev tarafından yürütülen Osmanlı üzerine kitapların, el yazmalarının ve belgelerin tasniflenmesi 1920'li ve 1930'lu yıllarda da etkin bir biçimde sürecektir.³

Bulgar toplumunun Türk edebi eserleriyle ilk tanışması 1901 yılında Naim Kemal'in "Zavallı Çocuk" ("Neştastnoto dete") oyununun Bulgarcaya çevrilmesiyle gerçekleşti.⁴

2 [5].

3 [3, 5].

4 [3:601].

Bunu 1910 yılında şair İvan Andreyçin tarafından derlenen “Tüm Kırlardan Çiçekler” (“Tsvetya ot vsički poleta”) adlı şiir antolojisi izledi. “Dünya Edebiyatından Kısa Başyapıtlar” alt başlığıyla sunulan antolojinin “Türkiye'nin Şairlerinden” bölümünde Abdülhak Hamit Tarhan (“Geçmişe Dönüş” – “Vızvriştane kim minaloto”), Namık Kemal (“Şair” – “Poetit”; “Şarkı” – “Pesen”), Recaizade Ekrem (“Beni Hatırla” – “Spomni si za mene”), Süleyman Nazif (“Türk Kaleminin Gıcırdamasından Eğlenen Bir Matmazele” – “Na edna gospojitsa, koyato se zabavlyavaşe ot skirtsaneto na turskiya kalem”), Tevfik Fikret (“Kararsız” – “Nepostoyanstvo”) ve Mehmet Rauf (“Hayalin” – “Tvoyat obraz”) gibi dönemin önde gelen şairlerimizin toplam yedi eserine yer verilir.⁵ Ne var ki adı geçen şiirler düzyazı biçiminde çevrildiğinden lirik tınısını yitirmiş olup ancak içerikleri aktarılabilmiştir.

İki dünya savaşı arasındaki yıllarda dönemin Türk edebiyatından yeni isimlerin tanıtımına devam edildi. Çevrilen eserlerin ağırlıklı olarak süreli yayınlarda sunulması bunların kısa bir zamanda geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmalarını sağladı.

1911 yılı boyunca Türk edebiyatından çeviriler, “Mir” (“Barış”) gazetesinin haftalık edebiyat-toplum ekinin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Söz konusu ekin 23 Nisan 1911 tarihli üçüncü sayısından başlayarak her hafta ya Türk yazarların çevirileri yayınlanmakta ya da Türk edebiyatı üzerine eleştirel yazılara yer verilmekteydi. Bununla ilgili okuyucular, Mehmet Rauf'un “Şemsiye Altında” (“Pod ombrelata”, çev. A.V. Sursin) öyküsünün çevirisine düşülen şu açıklamayla bilgilendirilir: “Bu eser, ekimizde düzenli olarak sunulacak olan Türk yazarlarının öykü ve denemeleri dizisinin ilkidir.”⁶

Nitekim Mehmet Rauf'un öyküsünü Hüseyin Hüsnü'nün “Mihrabın Önünde” (“Pred oltarya”) izleyecekti. Öykü aynı zamanda gazetenin editörlüğünü de yürüten Rodopski tarafından çevrilmiştir. Rodopski, Hüseyin Hüsnü'yu ve üyesi bulunduğu “Genç Kalemler”i sayfanın altında yer alan notta şöyle tanıtır: “Son zamanlarda Selanik'te, kendisini büyük başarı bekleyen ‘Genç Kalemler’ adlı yeni bir Türk dergisi çıkmaya başladı. Dergide, daha geniş bir çevre tarafından anlaşılması için Arapça ve Farsça ifadelerinden kaçınarak Türk dilini daha anlaşılır kılmak gerektiği düşüncesini sa-

5 [1, c. 133-138].

6 [“Mir”, ek. №3, 23.04.1911, s. 1].

vunan genç ve güçlü isimler yer almaktadır. Gazetemizin gelecek sayısında okurlarımıza Türk yazarlarının bu yeni eğilimlerini tanıtacağız. Şimdi ise yetenekli Türk yazar Hüseyin Hüsnü'nün 'Genç Kalemler' dergisinde yayınlanan alegorik öyküsünün çevirisini beğeninize sunuyoruz.⁷

Rodopski okurlarını bekletmeyecek, ekin altıncı sayısından dokuzuncu sayısına kadar, dört hafta boyunca, "Türk Yazımında Yeni Esintiler" ("Novite veyaniya v turskata knijnina") adlı kapsamlı makalesini yayınlıyacaktı. Makalenin ilk iki bölümünde Türk edebi dilinin kökü ve özellikleri anlatılır, Divan şiirini ve buna Arap-Fars şiirinin etkisi üzerine ayrıntılı bilgiler verilir. Üçüncü bölümde Türk edebiyatında kadının yeri üzerine durulur, Türk aşk lirliğinden örnekler orijinal haliyle sunulur. Son bölümünde ise Rodopski dar bir çevre tarafından kullanılan Türk edebi dilini ele alır ve "dilde sadeleşme, yabancı etki olmaksızın duru ulusal bir dilde yazmak" düşüncesine sahip genç Türk yazarlarına destek verir.⁸

Rodopski'nin çalışmasının üçüncü bölümüyle birlikte Ayşe Mebrure'nin "Ben ve Gölge" ("Az i syankata mi") adlı öyküsü yayınlandı. Bir önceki çevirilerde olduğu gibi burada da yazarla ilgili şöyle bir açıklamada bulunulur: "Sihirli bir kaleme ve genç, masum, mazlum ve kalbinin parmaklıkları ardında gizli duygulara sahip en önde gelen genç Türk kadın yazarlardan biridir. Duyguları sıcak sözcüklerle ifade bulur."⁹

Gazetenin diğer edebiyat eklerinde ve kimi kez de gazetenin kendisinde Demir Taş ("Cefakârın Mezarına Doğru" – "Kim groba na miçenika"), Halide Salih Hanım adıyla Halide Edip Adıvar ("Raik'in Annesi" – "Maykata na Rayka"), Hüseyin Cahit (Yalçın) ("Marta Banez"), Nezihe Yaşar ("Bir Türk Kadının Eşine Yakarması" – "Kolenopreklonnata molba na turkiyata kım mija si"), İffet Hüsnüye ("Olmak İsterdim" – "Bih iskala da bıda", "Biyografi Yerine" – "Vmesto biyografiya") ve Mehmet Sadı'nın ("Zeyneb'in Nişanlısı" – "Sgodenikit na Zeyneb") eserleri birbiri ardına yayınlandı. Halide Edip Adıvar'ın öyküsünün çevirmeni belirtilmezken, H. Cahit ve M. Sadı'nın eserleri T. Andreyeva, diğerleri ise Rodopski tarafından çevrildi.

Türk edebiyatına yer verildiği o dönemin diğer bir süreli yayını ise "Bil-

7 ["Mir", ek №5, 07.05.1911, s. 1].

8 [4:2].

9 ["Mir", 29.05.1911, ek №8, s. 1].

garska sbirka” (“Bulgar Derlemesi”) adlı dergidir. Söz konusu derginin 1912 yılında yayınlanan 19. sayısında İvan Arnaudov’un “Yeni Türk Şiiri” (“Novata turska poeziya”) konulu bir makalesi ve buna ek olarak da “Türk Ozanlarından” (“İz turskite pevtsi”) başlığıyla beş önemli şairimizin on şiirinin çevirisi sunuldu. Tümünün başlıksız olduğu şiirlerin ilk ikisi şair Nigar Hanım’a aittir (“Bahar ağaçları renklendirdi ...” – “Obkiçi prolet dirvesata s tsvyat”, “Güçsüz olduğum için sitem etme...” – “Ne se sırdı, çe az sım slaba”). Bunları dönemin diğer ünlü bir kadın şairi olan Ayşe Mebrure’nin çalışmaları izler (“Saray büyüğü bir uykuda...” – “Spi vılşeben sım saraya”, “Ormandaki suya sordum...” – “Popitah ruçeya v gorata”). Devamındaki ozanları Bulgar edebiyatseverleri İ. Andreyçin’in daha önce söz edilen antolojisinden tanıyordu: Tevfik Fikret (“İssız çöl gibi zavallı hayatımda...” – “V moya klet jivot-pustinya”, “Kadın, kadın, eğer Allah verseydi...” – “Jena, jena, ako Allah bi dal”) ve Abdülhak Hamit Tarhan (“Gençlere de, yaşlılara da gün doğacak...” – “Şte doyde den, za mladi i za stari”, “Gece sardı büyüğü bahçeyi...” – “Pribuli noşt omaynata gradina”). Son iki şiir ise Cenap Şahabettin Nuri’nin kalemindendir (“Bülbül geldiğinde...” – “Kogato slavey ptiçka prileti, “Güneş ve yıldızın parıltısı nedir ki...” – “Kakvo sa slıntse i vvezdi siyayni”).¹⁰

Arnaudov’un makalesinde, doğasında yaratıcılık unsurunun bulunmadığından “doğu halklarının” güçlü ve uzun ömürlü bir eser üretmekten yoksun oldukları inancını taşıyan “avrupamerkezci” görüşünün açıkça ortaya konulmuş olsa da 19. yüzyıl sonu Türk edebiyatındaki gelişim tarafsızca yansıtılır. Ağırlıklı olarak Türk toplumsal ve kültürel hayatının avrupalılaştırma süreci etkisi altında gerçekleşen edebiyatın bu gelişimin sonucunda Divan edebiyatı yerini yeni, batı Avrupa örneklerine bıraktığı ifade edilir. Bununla birlikte Arnaudov, Türk şiirinin çok güçlü olduğu ve kendilerinin (Bulgarların – T.O.) “iyi bilmedikleri Türkün ruhunu” yansıttığını öne sürer.¹¹

Arnaudov, daha sonra maalesef hiçbir yerde yayınlanmayacak olan değerli Türk kadın şairler Nigar Hanım ve Ayşe Mebrure’nin ilk kez ve günümüzde artık kullanılmayan Bulgarcanın yapı ve dil özelliklerini güderek dönemi için başarılı çevirilerini gerçekleştirdi. Bununla birlikte Türk sem-

10 [2:24-27].

11 [2:22].

bolizminin kurucusu Cenap Şahabettin'in ve ünlü şairimiz Tevfik Fikret'in şiirlerini olağanca derinliğiyle tanıttı.

18 Mart 1923 tarihinde "Maskarad adlı haftalık sanat ve mizah dergisinde yayınlanan "Saygıdeğer Bir İsim" ("Poçetno ime") öyküsünün yayınlanmasıyla Bulgar okuyucuları ilk kez Reşat Nuri Güntekin'in adını duydu. Öykü, ünlü Bulgar şair Hristo Smirnenski'nin kardeşi olan Toma İzmirliyev tarafından çevrilmiştir. Lübiçek takma adını kullanan İzmirliyev'in İstanbul'da tıp eğitimi aldığından Türk diline oldukça hakim olması öykünün çevirisini son derece başarılı kılmıştır.¹²

Reşat Nuri Güntekin, sekiz yıl sonra, dönemin en çok okunan günlük "Zora" gazetesinin 12 Nisan 1931 tarihli "Zora'nın Kütüphanesi" ekinin sayfalarında "Çalığışu" ("Çuçuligata") romanının bölümler halinde yayımlanmaya başlamasıyla ikinci kez Bulgar okuyucularının karşısına çıktı. ["Zora", №3529 - 3619]

Çeviriye başlamadan önce çevirmen Boris Açkov ile Reşat Nuri arasında bir mektuplaşma gerçekleşti. Açkov'un "Çalığışu" romanını Bulgarcaya çevirme arzusunu dile getirdiği mektubuna ünlü yazarımızdan 12 Aralık 1929 tarihli şöyle bir yanıt gelir: "Eserimi beğenmeniz ve Bulgarca çevirme arzunuz beni çok heyecanlandırdı. Uzun yıllardan beri Bulgarları beğenen ve seven biri olarak çok mutlu oldum. Kendi kitabımı Bulgarcaya çevrilmiş olarak görmekten dolayı ve özellikle kitap basılınca bir kopyasını gönderdiğinizde kütüphanemin en görünür yerine koyduğumda büyük kıvanç duyacağım."¹³

Uzun yıllar Türkiye'de kalmış olan çevirmenin Türk dilinin bütün inceliklerine hâkim olması sayesinde Bulgar kitapseverleri Güntekin'in başyapıtlarından sayılan romanının başarılı Bulgarca çevirisine ulaşabilmiştir.

"Çalığışu", 1944 yılında ayrı bir kitap olarak, bu kez Vl. Vladimirov tarafından yapılan yeni bir çeviriyle yayınlanacaktır.

Dünya ve Türk edebiyatının önemli isimlerinin sayfalarından tanıtan bir diğer yayın ise editörlüğünü ünlü Bulgar şair Dimitır Polyanov'un yaptığı haftalık edebiyat-bilim dergisi "Nakovalnya"dır ("Örs"). Örneğin, 1926'nın Eylül ayı sayısında Tevfik Fikret tanıtılmıştır. İlk sayfada, "Ünlü Türk Şair

12 ["Maskarad" №15 / 18.03.1923, s. 6-7].

13 ["Zora", №3528 / 11.04.1931, s. 2].

Tevfik Fikret" başlığı altında şairin resmine yer verilir, ikinci sayfada ise Mehmet Ayvazov ve Dimitir Polyanov tarafından gerçekleştirilen "Kutsal Savaş" ("Sveštennata voyna") ve "Gelecek" ("Bıdešetö") şiirlerinin çevirilerine yer verilir. Bunun yanı sıra biyografisinden kısa notlar verilerek Tevfik Fikret "Türk şairler arasında en iyisi" olarak nitelendirilir ve "şiirin büyük bir merhamet ve insan sevgisinden beslenmesi, içerdığı zenginlik ve uyum"dan dolayı Victor Hugo ile karşılaştırılır. ["Nakovalnya", №42/23.09.1926, s. 2].

Beş yıl sonra aynı dergide Bulgar kültür çevrelerine ilk kez Nazım Hikmet tanıtıldı. Tevfik Fikret yazısında olduğu gibi burada da ilk sayfada, altında "Türk dostlarımız" ifadesi bulunan, Nazım'ın karakalem resmi, ikinci sayfada ise şairin proleterliğinin vurgulandığı "Nazım Hikmet" başlıklı yazı yayınlanmıştır. Kaynakça olarak Atina'da çıkan "Protopori" ("Öncü Birlik") dergisinden yararlanıldığına işaret edilen açıklamada şöyle denilir: "Tüm Türkiye'de Nazım Hikmet'i bilmeyen ve adını hayranlıkla ya da nefretle telaffuz etmeyen hiç bir entelektüel, burjuva, ordu mensubu ya da sıradan bir işçi yoktur. <...> Ezilenlerin şairi Nazım Hikmet, gerçek ve kendi deyişiyle devrimci şairdir. Küçüklüğünden beri ekmeğini elleriyle kazanmak zorunda kalan Nazım Hikmet, uğruna şarkılarını söylediklerinin acılarını, ıstıraplarını, umutlarını, ideallerini ve yaşam için mücadelelerini herkesten iyi bilir."¹⁴

1930'lu yıllarda "Sedmiçna ilüstratsiya" ("Haftalık Örnek"), "Burgazki far" (Burgas Feneri"), "Balkan", "Zora" ("Tan"), "Dıga" ("Ark") gibi ülkenin farklı şehirlerinde yayınlanan süreli yayınların sayfalarında Halide Edip Adıvar, Ömer Seyfettin, Yakup Kadri ve Aka Gündüz'ün eserleri yer aldı. Yakup Kadri'nin "Nur Baba" ("Taynstvoto na Bektaşite") öyküsü [Balkan, 1936, №18] ile "Sodom ve Gomore"¹⁵ romanı büyük beğeniyle karşılandı.

Buraya kadar ele aldığımız 1839-1945 yılları arasında Türk edebiyatından Bulgarcaya yapılan çevirilerin seçimi konusu genel hatlarıyla değerlendirildiğinde, çağdaş Türk yazarların eserlerinin bir dizi halinde yayınlayan "Mir" adlı süreli yayın dışında, dönemin çeviri etkinliklerinde herhangi bir planlı ve sistematik yaklaşımdan söz edilemeyeceği gözlenmiştir. Çevirilerin ağırlıklı olarak çevirmenlerin ve gazete editörlerinin kişisel zevklerine göre

14 ["Nakovalnya", №227 / 15.12.1931, s. 2].

15 [Zora 1936, №5245-5275].

yapıldığı söylenebilir. Ancak doğrudan Türkçeden yapılan ve nitelikli çeviriler söz konusudur.

Bütün bunlarla beraber; incelenen dönemde gerçekleştirilen çeviri çalışmaları sonucunda Türk edebiyatının Bulgaristan'da büyük ilgi gördüğünü söylemek ve edebiyat eserlerinin Bulgar okuyucularının ülkemizin kültür ve sanat değerleriyle tanışmasına önemli katkı sağladığı çıkarımını yapmak mümkündür.

Kaynakça

- Andreyçin, İ. S. Tsvetya ot vsički poleta. Malki şedyovri iz vsemirnata literatura. – S.: Mod. izkustvo, (yıl belirtilmemiş), s. 133-138.
- Arnaudov, İ. Novata turska poeziya // Bilgarska sbirka XIX, pod. red. na d-r N. Bobçev. – br. I-X, god. XIX. – Sofya, 1912, s. 21-23.
- Jeçev, M. Stançeva R. Turska literatura // Balkanski literaturi 2 çast – Sofya, Akad. izd-vo “M. Drinov”, 2004, s. 600-675.
- Rodopski. Novite veyaniya v turskata knijnina // Literaturna priturka №9 na vestnik “Mür”, 08.06.1911, № 3273 – Sofya, 1911, s. 2.
- Stoyanov M. Bilgarskata vizrojdenska knijnina. Analitiçen repertoar na bilgarskite knigi i periodiçni izdaniya, pod red. na prof. A. K. Burmov – S., Nauka i izkustvo, 1957.